

НЕСТРИМНИЙ, ЯК ЗУХВАЛИСТЬ

Салига Т.Ю. Всесвіт, гори і він. Петро Скунець. – Ужгород: Гражда, 2007. – 120 с.

Перед дедалі відчутнішим духовним спустошенням сучасного покоління українців, перед вельми примарними перспективами постколониального політикування в цій “державі іржавій”, перед можливою загрозою національного небуття кожна втрата одного з тих справжніх, тих, що покликані Господом бути творцями й охоронцями буття народу, стає ударом навідріл. Український мартиролог 2007 року до небезпечно довший, сповнений незамінних (“...там людина кожна незамінна...”)... 30 квітня не стало великого українського поета і справжньої української людини – Петра Скунця.

Коли стояв над труною цього самобутнього сина України у прохолодному травневому Ужгороді, пригадав рядки з архіву поета – поеми “На границі епох” (1968): “Я вже був ніким – коли ще не був. / А чи буду кимось, коли вже не буду?” Перед обличчям неблаганної смерті подумалося, що остаточні відповіді на ці екзистенційні питання ліричного героя дав сам П.Скунець своїм динамічним життям і яскравою творчістю. А вони, ці відповіді, і не випадково в цій самій поемі віднаходимо його власний національний імператив – імператив боротьби, імператив мислення, імператив мистецтва, – виражений словами ліричного героя-бунтаря, що в долю свою “ступив нестримно, як зухвалість”:

Є така країна Україна,
де живуть Шевченко і Франко.
Рідний край...

Одним – надгробний камінь,
іншим – осокори, ясени,
іншим тим, які стають батьками,
не забувши, що вони – сини.

Петро Скунець у часи панування червоного імперського режиму мав зухвалість стати батьком, не забувши про своє фізичне й духовно-метафізичне синівство. Його творчість у той час і пізніше, у часи незалежності, – це постійне, часто інвективне, нагадування кожному із сучасників, що вони – неповторні особистості, що вони – вільні люди, що вони – християни, що вони – діти “країни України, де живуть Шевченко і Франко”. Звичайно, ці ідентичності їм притаманні, якщо вони українці, а не так, “людозванці”, “копили” чи “патріоті-іскаріоти”.

Той трагічний для кожного з близьких, друзів і шанувальників поета день, породжені ним думки рвучко увірвалися у свідомість під час читання нової книжки відомого літературознавця Тараса Салиги “Всесвіт, гори, і він”, ошатно виданої ужгородським видавництвом “Гражда”. Попри свій невеликий обсяг ця праця не залишає читача байдужим, і не лише тому, що є першим книжковим пошануванням письменника, яке побачило світ після його передчасного відходу.

Загалом книжка складається з трьох есеїстично виражених літературно-критичних нарисів, написаних у різний час. Сама структура має виразну нисхідну, зворотню градацію. Перша частина утворена статтю “...Як наш безсмертний едельвейс... (Із сповідей Петра Скунця)”, що написана відразу після смерті поета й залучає до огляду різні, зокрема й раніше не видані, твори. Стаття “Всесвіт, гори... і він...” – це розширена рецензія-розмисел над найпотужнішим досі томом вибраного “Один” (2000). Ще давніша (із виданої 1986-го року літературно-критичної збірки “У глибинах гармонії”) є третя стаття – “Сказати, чим людська доба значима”, де розглядаються збірки “Розрив-трава” (1979) і “Сейсмична зона” (1983). До того ж у цій третій статті віднаходимо аналітичний момент, який достатньо мірою характеризує і поета, і його критика. Ідеться про доволі розлогий аналіз образу “явора” (97 та ін.), який був наскрізним для знищеної збірки “Розп’яття” (1971) і який Скунець уводить у нові збірки після тривалого періоду замовчувань і цькувань з боку пильної компартії. Звичайно, слід насамперед завважити мужність, готовність до імпліцитного протиставлення режимові автора, який не побоявся трансформувати частини забороненої поеми в окремі твори й опублікувати їх, але тут же варто згадати і сміливість критика, який, наче нічого не знає, береться аналізувати саме ці трансформовані твори.

Взагалі ж у такої нестандартної архітектоніки, на мій погляд, існує приваблива внутрішня логіка. Разом із дослідником ми йдемо від новішої творчості до давніших творів, від післяжиттєвого етапу осмислення, де домінують категорії писав/написав, до етапів прижиттєвого вивчення, де поет ще пише, ще тільки чекає на “основну розмову” про себе: “...думається, багато ще й за Петром

Скунцем. Адже ж поет у дорозі” (118).

Критичний триптих вимальовує в нашій уяві привабливий і яскравий образ поета-нонконформіста. Видно впевнену руку майстра наукового слова, який невимушено захоче в підтекст особисту довголітню дружбу з митцем і, залишаючись великим шанувальником поетичної творчості П.Скунця, усе ж уміє не лише емпатувати (вживатись) у сферу артистичного духу, а й носеологічно абстрагуватись (дистанціюватись) від нього, для того, щоб об'єктивізувати власні спостереження, щоб виявити ті недоліки тексту чи образного світу, котрі не дозволяють повногласно прозвучати художній ідеї.

У книжці, попри відсутність докладніших історико-літературних екскурсів чи теоретичних узагальнень (хоч є й вони), Т.Сализі вдається виявити та окреслити більшість основних моментів поетики, художнього світу та неповторної творчої індивідуальності автора. Він з'ясовує вузлові питання світоглядної (16-17) та поетикальної (87) еволюції П.Скунця, постійно визначає контекстуальне поле, обґрунтовує доповнення палітри окреслень типу творчості поета як неobarокового митця (34) чи продовжувача традицій Т.Шевченка та І.Франка (63) або “поетів-політиків” із плеяди неоромантиків-вісниківівців (73), по-своєму інтерпретує такі формозмістові – “націопросторові” – елементи “скунцівського художнього канону”, як націоцентричність (“корені націотрадиції”) (24, 44, 75 та ін.), полемічність (32), інвективність (46), смислово парадоксальність (70), фольклористичність та екзистенціалістичність (41, 113), афористичність (77), “раціоналізм” (103), публіцистичність (112), іронічність (116) тощо. Цим автор непрямо підводить читача до висновку про те, що громадянсько-політична (як і філософська, інтимна, сімейно-побутова, соціальна чи психологічна) творчість може бути й високоестетичною (про це ж переконливо свідчать не лише фольклорні твори, а й мистецькі досвіди Байрона, Гейне, Міцкевича, Шевченка, Петефі, Франка, Лесі Українки, Унамуно, Гамсуна, Стефаніка, Д'Аннунціо, Хвильового, Маланюка, Клена, Мосендза, Стуса та ін.).

Не оминає дослідник і гострих граней у межах парадигм художнього універсуму, як ніколи не оминав їх і поет. Ідеться, наприклад, про дражливе питання “письменницького колабораціонізму” (19) чи антиукраїнську традицію сумнозвісного карпаторусинства, новітнім ідеологом якого став американський професор Павло Роберт Магочій (27-29). Усі три розвідки написано вільним стилем сучасного літературознавства, і лише у

третьому нарисі можемо подекуди відчуті притлумювальні інтенції соцреалістичного дискурсу, де часто “народ” замінює поняття “нації”, а “гуманізм” – “гуманності”.

Показова постійна і слухна актуалізація автором змістово-смиислової домінанти художнього мислення ліричного протагоніста П.Скунця, яку часто треба відчуті “в глибинній субстанції рядків”. Ідеться, фактично, про художньо закодовану національну ідею – про “захист національного в родовій спадщині і народній генетичній пам'яті” (7), про “Україну у найдраматичніших її історичних візіях та візіях світлих” як постійне “духовне осереддя... творів” (24), про національно-екзистенціальне закорінення як “мотив національної самозбереженності і самодостатності”, як “філософію міцної, духовно багатой людини, здатної вижити, зберегти себе за найважчих умов, якщо вона не обриває свого коріння від ґрунту нації” (75). Підсумковим судженням про художньотворчу домінанту П.Скунця, його філософію творчості та мистецький метод, котре може стосуватись усього “зухвалого” покоління шістдесятників-нонконформістів – Л.Костенко, В.Симоненка, М.Вінграновського, Є.Гуцала, Г.Тютюнника, Вал.Шевчука та ін., – доцільно вважати спостереження з першого есе: “Наявність гострої природної потреби належати родові, краєві, землі – бути їх органічною частиною, а також вміння нести на собі обов'язок служити ближньому, громаді, народові і водночас не надламати гідності свого власного “я” являє собою “методологію” поетового життя, яка, якщо хочете, є адекватною тим написаним нормам, що відповідають “законам конституції” національної ідентичності” (40).

Підсумувати розгляд цього критичного триптиху, вагомий підсумковий етап у багатолітній скунціані Т.Салиги, хочеться словами з поеми “На границі епох”:

Істини обслідуючи стерті,
на свої виходимо путі:
той знаходить смисл бодай у смерті,
хто його шукає у житті.

Нестримно-зухвалий “син свободи, і свого краю” Петро Скунць таки зумів знайти водночас найближче людині й найбільш таємниче в її існуванні – смисл життя. Тарас Салига робить найважливіше для будь-якого літературознавця – показує нам, часто ідейно розгубленим та естетично дезорієнтованим, можливі шляхи до відкритого в поезії П.Скунця сенсу як чистого, незамуленого джерела істини національного буття. Бо справжня – висока – поезія іншою й не буває. Так свідчать всесвіт, гори... і він.

м.Дрогобич

Петро Іванишин